

ELLENSZÉLLENBEN – A NŐI EVEZÉS ÉS VERSENYZÉS KEZDETEI

Bevezetés

Az evezés a kezdetektől szerepel az újkori olimpiák műsorán, már 1893-ban rendeztek férfiak számára Európa-bajnokságot. A „gyengébb nem” képviselői ezzel ellentétben sokáig voltak hátrányos helyzetben a hazai és nemzetközi szinten. Az első női bajnokságot 1943-ban „írta ki” a Magyar Evezős Szövetség, 1954-ben volt első ízben női Európa-bajnokság, 1974-ben az első világbajnokság, és csak az 1976-os olimpia óta vannak női evezős-versenyszámok is a programban. Tanulmányom célja, egyrészt a női evezés elterjedésének történeti bemutatása, másrészt a kezdeti nehézségek feltárása a korabeli dokumentumok és sajtó, valamint „szemtanúk” segítségével.

Módszerek

Vizsgálatom során a Magyar Evezős Szövetség sporttörténeti gyűjteményében levő, selejtezés elől megmentett Götz Gusztáv hagyaték köteteit használtam fel tartalomelemzésre. Götz Gusztáv (1900–1970) – evezős Európa-bajnok, később mesteredző, nemzetközi versenybíró, a MESZ alelnöke – bámulatos gondossággal gyűjtötte össze a nemzetközi és hazai evezős szakirodalmat; folyó évenként kötetbe fűzte az adott év hazai és nemzetközi versenyeinek eredményeit; ide ragasztotta be a magyar, német, angol, francia, orosz, olasz napilapokban, sportlapokban megjelent cikkeket, az edzésprogramokat, edzésnapló részleteket. Külön „köteteket” szentelt a női evezés történetének, valamint a női Európa-bajnokságok bemutatásának. Igazi „különlegességek” a versenyekről adott beszámolók, feljegyzések, a csapatkijelölésre, a kalóriapénzek elosztására történő javaslatok, a beragasztott vonatjegyek, evezős bankettekre szóló meghívók, menükártyák, és nem utolsósorban a rengeteg fénykép.

Míg egy korábbi tanulmányomban a női Európa-bajnokságokhoz kapcsolódó Népsport, Képes Sport, illetve Magyar Ifjúság cikkek kvalitatív szempontú analízisével a női sport megjelenítését vettem szemügyre (Alliquander 2013), addig a mostani írásom a történeti, szakmai, és sportegészségügyi

1. kép A Götz Gusztáv hagyaték kötetének és dokumentumainak egy része

vonatkozásokra fókuszál. Nem csak a kötetekben olvasható FISA (Fédération Internationale des Sociétés d'Avion – Nemzetközi Evezős Szövetség) kongresszusi anyagokból, egyes nemzeti szövetségek állásfoglalásairól írt beszámolókból, evezőstörténeti és sportorvosi cikkekből tudtam következtetni a női evezés lassú elterjedésének okaira, hanem a „szemtanúktól” is sok ismeretre tettem szert. Ki kell emelnem közülük az idén 103. születésnapját ünneplő, jó egészségnek örvendő „Juventus Első Magyar Hölgyevezős Club” egyik alapítóanyját, Zarándy Aladárné Czögler Klárát, de rendszeresen van módom találkozni az 50-es, 60-as, 70-es évek nagy bajnokaival, leggyakrabban Domonkos Annával,⁹⁶ Bán Ágnessel,⁹⁷ Rakitay Zsuzsával.⁹⁸

96 dr. Domonkos Anna, háromszoros Európa bajnoki bronzérmes, háromszoros EB negyedik helyezett, sokszoros magyar bajnok, később Magyar Evezős Szövetség főtitkára, jelenleg a Magyar Evezős Szövetség Hagyományörző Bizottságának tagja, valamint a Danubius Nemzeti Hajós Egylet általános alelnöke.

97 Bán Ágnes, háromszoros EB negyedik helyezett, sokszoros magyar bajnok, jelenleg a Danubius Nemzeti Hajós Egylet edzője.

98 Rakitay Zsuzsa, kétszeres EB bronzérmes, kétszeres EB negyedik helyezett, sokszoros magyar bajnok, jelenleg a Magyar Evezős Szövetség Hagyományörző Bizottságának tagja.

Az evezős sport meghonosítása

Gróf Széchenyi István 1823. évi angliai útján ismerkedett meg a sportjellegű evezéssel, és annyira megszerette, hogy 1826-ban már Angliából hozott magának hajót, amivel komoly evezős túrákat tett. Széchenyi, az angol evezősklubok mintájára, 1841-ben megalapította az első Hajós Egyletet, más néven a Csolnakedát. Ő rendezte az első magyarországi evezősversenyt is 1842-ben a tulajdonában lévő hajókkal. Széchenyi István és társai néhány éven át „*még állandóan evezgettek, még hölgyek csónakoztatásával is szórakoztak*”, és kisebb-nagyobb kirándulásokat tettek (Kertész 1937). Az 1840-es évek második felétől a politika és a függetlenségért vívott küzdelem kötötte le az alkotó erőket, a szabadságharc leverését követő önkényuralmi időszak pedig egy időre ellehetetlenítette a civil kezdeményezéseket.

Az 1860-as évek elején kezdenek sorra alakulni az evezősegyletek: a főváros után Pozsony, Győr, Szeged, Temesvár, Arad a legjelesebb evezősbázisok. 1861-ben megalakul a Budapesti Hajós Egylet, az egy évvel korábban elhunyt Széchenyi István emlékére. A fővárosi Nemzeti Hajós Egylet igazgatója, Fülepp Kálmán, valamint a Győri Csónakázó Egylet titkára, Mihálkovich Tivadar elvülhetetlen érdeme, hogy előkészítették a Magyar Evezős Egylet Országos Szövetsége megalakítását, amely első közgyűlését tizenegy klub részvételével 1893-ban tartotta (Domonkos 2004).

A női evezés kezdetei

Sok víz lefolyt a Dunán/Tiszán, azóta, hogy a hosszú szoknyás, matróruháas női „flották” megjelentek a vízén. Az 1894. júliusi szegedi regattán már női kormányos négyesre is kiírtak versenyt, amelyre a Temesvári Csónakázó Egylet és a Torontál Korcsolyázó és Hajós Egylet is nevezett egy-egy csapatot. Miután a temesváriak nevezésüket visszavonták, a győzelmet a Vattay Margit, Mihálkovich Erzs, Zsiros Éva, Rónay Olga összeállítású négyes szerezte meg, kormányosuk Rónay Jenő főispán volt. A nagybecskerekiek egy másik négyessel is végigvezették a pályát, amelyben az előbb említett csapat tagjainak édesanyjai ültek. Valójában ezeket a futamokat inkább közönségcsalogatónak szánták a verseny szervezői, hogy „elálljon mindenkinek a szemé-szája” (Keresztes 1943).

Hogy ez idő tájt milyen volt a nők és a sport kapcsolata, érdemes felidézni egy 1885-ből származó német tudósítást: „*A Hamburgban első ízben megrendezett női úszóversenyt a rendőrség hosszú megfontolás után akként engedélyezte, hogy a nők bő, ráncos ruhában indulhatnak. Hátúszás és férfiak jelenléte tilos. A kirendelt férfizenekar csak függöny mögött játszhat*”.⁹⁹

Az első világháború előtt inkább a társaságbeli sportokat (tenisz, golf) fogadták el a nők részére. Az 1920-as években kezdett a nők sportja teret hódítani, különösen az úszás, a kézilabda, a jégkorcsolya, a vívás, az asztalitenisz. Ezekben a sportágakban női bajnokságokat is rendeztek már Európa-szerte. Női vonalon, az úgynevezett stílusevezés fejlődik (különösen Németországban), kimondottan esztétikai és mozdulatművész kiképzéssel. Az 1930-as évek elején már gyakran lehetett találkozni a Római-part mentén „merész elhatározású” amazonokkal, vadevezősökkel, akik lélekvesztőjükkel sikálva¹⁰⁰ rótták a kilométereket.¹⁰¹ Nem sokkal később már szervezett, klubszerű formában gyakorolhattak a Jánosházy Evezős Iskola (Jánosházy EI) tanítványai kezdetben egy, majd két öreg klinker nyolcasban.¹⁰² Eleinte az Újpesti Evezős Egylet Evezős Osztálya stégéről, az újpesti rakpartról történt a vízre szállás, persze csak szigorúan a délelőtti órákban, amikor nem zavarták a férfiakat. Később a Neptun Budapesti Evezős Egylet margitszigeti csónakházát vették igénybe. Itt a teniszpályák miatt, amúgy is előfordultak evezősök teniszezni vágyó hölgy hozzátartozói, így volt női öltöző is. Végül a Rendőrtiszti Atlétikai Club Evezős Osztálya mellett, az IBUSZ sporttelepén (az Óbudai rakparton, a Tímár utcánál) béreltek egy-két kabint, és itt alakították ki vízi-bázisukat, itt tárolták hajóikat.

99 Götz Gusztáv *Női evezés, E.B. 10 éve* című „kötetéből” egy *Ruder Sport* írás beragasztásából származik ez az idézet, melyről annyit lehet tudni, hogy 1964-ben jelent meg, a pontos dátum a kivágás miatt lemaradt.

100 Sikálás, amikor áthúzás után (csapás), előre gurulás közben az evezőslapát hozzáér a vízhez.

101 Ilyen vadevezősről szól Gaál Béla 1933-as *Vica a vadevezős* című filmje.

102 A versenyhajók könnyűek és keskenyek, a gig-hajók ellenben nehezek és szélesek, ezáltal sokkal stabilabbak a vízén, így jól használhatók kezdő evezősök sokoldalú képzéséhez. A gig-hajó egy fajtája a klinker borítású; ez részben egymásra illeszkedő falemezekből áll.

2. kép 1932. A Nagyregattán győztes női csapat Jánosházy János trénerrel (a kép jobb oldalának legszélén, félig takarásban áll Czögler Klára)

Az első magyar hölgyevezős klub megalapítása 1935. március 27.-én tartották a „Juventus Első Magyar Hölgyevezős Club”, alakuló közgyűlését.¹⁰³ A korabeli sajtó így számol be az eseményekről:¹⁰⁴

„Az ország legszebb közgyűlését rendezték az Országos Testnevelési Tanács termében. Csupa mosolygás, csupa jókedv, mintha érettségi vizsga izgalma előtt álló fiatalság jött volna össze, az egész teremben lányok és asszonyok sokasága. Az elnöki emelvényen is szokatlan kép: fiatal lányok között ül, Dr. Kelemen Kornél az OTT elnöke. Arcán a megelégedés látható jeleivel, minden mozdulata, minden szava biztatás. Büszkének látszik, hogy az első aktív evezős női club hivatalosan is megalakul. Dr. Jánosi Erzsébet már megrázza a csengőt, elhalkul a sok csevegés, és elindul útjára az első magyar női egyesület. Csupa ígéret, két nyolcas, egy négyes, komplett csapat, ha pénz lesz, clubház is lesz, versenyezni akarunk, és így tovább. Csak úgy röpködnek a tervek, melynek arányában pirulnak el a hallgatók, mert már ott látják magukat a célban, győzteseknek. Hosszú évek kitartó munkájának eredménye ez a mai megalakulás, a női versenyevezős sport megteremtése. A tisztikar választására kerül sor: igazgató, dr. Jánosi Erzsébet; alelnök, Czögler Klára; titkár, Ábrahám Panni.¹⁰⁵ Ezután dr. Kelemen Kornél köszöntötte az egyesületet. Ez a beszéd nem a szokásos sablon volt, hanem sokkal több. Egy sportban meg-

103 Az alakuló közgyűlést megörökítő kép hátoldalán található ez a dátum, más dokumentumok ettől eltérő időpontról számolnak be.

104 A *Vízisport* című lapból (1935) származik az idézet, a pontos szám a cikk-kivágás miatt lemaradt.

105 Más dokumentumok, képfeliratok szerint: igazgató Dr. Jánosi Erzsébet, általános elnök, Czögler Klára, alelnök: Ábrahám Panni.

edzett férfi szerető atyai szavai, és elismerése az első női sportalakulat minden egyes tagjának”.

A „Juventus” Első Magyar Hölgyevezős Club, a sportág aranykorszakában alakult. A Nemzetközi Evezős Szövetség által, az Európa-bajnokságon legeredményesebb nemzet számára alapított Glandaz-díjat négyszer is elnyerték a magyar evezősök. Az idén 103.-ik (!) születésnapját ünneplő egykori klubalapító, Zarándy Aladárné Czögler Klára elmondása szerint, nem a sportág sikerei miatt kezdtek evezni a későbbi „Juventusos” lányok, hanem az edzéseket, „gyakorlásokat” irányító Jánosházy János építész-mérnök, a Műegyetemi Evezős Club tagjának hívó szavára. Ráadásul a rendszeres kasztlítás,¹⁰⁶ egyben felmentést adott a felső-iskolákban is kötelező gerendagyakorlatok és kézenállások alól.

A klub színeiben (fehér pamut trikó, hátán nagy piros kör, benne piros J betűvel, kis fehér sapkával) versenyen kívül is gyakran megjelentek: az 1934-es Szent István Ünnepe alkalmából rendezett virágdíszes csónakfelvonuláson is feltűnnek.¹⁰⁷ Az *Elnök-kisasszony* (1935), és a *Tisztelet a kivételnek* (1936) című magyar filmekben is sokáig látható evezésük. Egyidejűleg Szegeden, Szentesen és Szolnokon is megindult a női evezés, és a magyar női evezősport, dacára a mostoha elbírálásnak, határozott fejlődésnek indult.

A dunai ismeretségekből gyakran házasságok is kötődtek. Jánosházy János egykori tanítványát, Ábrahám Pannit vette feleségül, míg Zarándy Aladár Czögler Klárát. Klári néni első gyermeke születésekor, 1940-ben lemondott elnöki tisztségéről, és azt Somkúti Ilona vette át.

1943-ban még beszámol a korabeli sajtó¹⁰⁸ a Juventus Hölgyevezős Club meghívásos versenyéről, amit az óbudai Duna-ágban rendeztek meg, és „igen szép számú közönség gyűlt össze, hogy tanúja legyen a hölgyek mérkőzésének”. A versenyen a Juventus hölgyeken kívül részt vettek még az Országos Tiszti Kaszinó, az Országos Földhitelintézet, a Magyar Bank és Kereskedelmi Rt., a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank és a Rendőrtisztek Atlétikai Klubjának evezős hölgyei. A beszámolóban külön dicsérettel illeték Kiricsi Lajosnét, a lelkes, tehetséges háziasszonyt.

106 Tanmedencében való evezés.

107 2014-05-14, URL: <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=1149#1'04>-től.

108 *Huszedik század*, 2014-05-14, URL: <http://www.huszedikszazad.hu/sport/szepseg-baj-sot-tudas-a-holgyevezosok-versenyen>

3. kép 1938. A Juventus hölgyek versenyre indulnak a Juventus nevű hajójában.

A képen balról a hatodik Czögler Klára.

A második világháború utáni újjáélesztés

Nem csak a második világháborúban megsemmisült úszóházakat, hajóparkot kellett újjáépíteni a romokból, hanem az új politikai rendszerrel is meg kellett „küzdenni”, hiszen 1948-tól az evezést „úri sportnak” minősítették és betiltották a nagy múltú, patinás klubok többségét (MAC, Pannónia, Hítelbank, Sirály, Neptun, Hungária, Nemzeti Hajós Egylet), a többieket egymásba olvasztották, államosították (Alliquander 2011). A női evezősök sorait a régi és lelkes „Juventus” tagok rendezték. Somkúti Ilona (1919–2002), akit az egész magyar evezős társadalom becenevén Cicanak, Cica néni-nek ismert, a második világháború után egyik fő szervezője volt az evezős sport, benne különösen a női evezés újjáélesztésének. Segítségével gyűjtötték össze a megmaradt hajóparkot, éledt újjá a fiatalok evezős kedve.¹⁰⁹

4. kép Somkúti Ilona mint edző. Oktatás tantutajon

Még 1946 elején a Magyar Evezős Szövetség az ő beszámolója és tájékoztatása alapján választott a Magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium sportügyekért felelős miniszteri tanácsosának, dr. Mező Ferencnek, aki ügyosztálya egyik legfontosabb feladatának tartotta a női sport megszervezését és szélesebb alapokra való helyezését. Az alábbiakban ebből a beszámolóiból idézek:

„A magyar női evezős sport terén, annak dacára, hogy a múltban milyen mostoha elbánásban volt része, határozott fejlődés észlelhető. Jelenleg női evezéssel foglalkozik a KASE-JUVENTUS Első Magyar Hölgy-evezős Klub, mint a Közalkalmazottak Sportegyesülete keretén belül működő önálló női evezős egyesület 52 taggal, a Budapesti Rendőr Egylet evezős szakosztálya 10 női evezőssel, és a Ganz Hajógyár evezős szakosztálya 10 női evezőssel. A férfi egyesületek közül többen tervezik az idei évadra női evezős szakosztály felállítását.

Tekintettel arra, hogy női evezőseink az ostrom utáni nehézségek dacára komoly és lelkes munkájukkal lehetővé tették az evezős versenyeknek női számokkal való tarkítását és jelenleg is a legkomolyabb edzéseket folytatják, (...) javaslatot teszünk arra, hogy a folyó évben megtartandó európai és világbajnokságra női evezős-számot (és pedig női egyes, női kettőst, és női négy párevezős számot) beiktatni szíveskedjenek. (...) A női evezés minél szélesebb körbe való meghonosítása érdekében célszerű volna még egy önálló női evezős egyesület létesítése, azon kívül a gyárak és vállalatok körében propagandát kellene kifejteni a célból, hogy túrahajók és a vízi cserkészletben olyan nagyszerűen bevált őrsi hajók beszerzésével, (ezek lényegesen olcsóbbak, mint a négyes, nyolcas stb. hajók) természetesen szakszerű tanítás mellett ránevelje a dolgozó női ifjúságot a vízi sport megszeretésére. Az így kapott nagyszámú túraevezősökből okvetlenül kiválogatható lenne egy olyan keret, amely a magyar női evezős-versenyezés szempontjából szóba jöhetne. (...) Tekintettel arra, hogy az érdeklődők száma sokkal nagyobb, mint az elhelyezési lehetőség, okvetlenül szükség volna arra, hogy anyagi segítségben részesüljön, ellenkező esetben a továbbfejlődés, vagyis a nagyobb tömegek bekapcsolása teljesen lehetetlenné válik”.

Az elkövetkező években Somkúti Ilona, „Cica” élénk nemzetközi levelezést folytatott, és intézte, szervezte, hogy női versenyzők is eljussanak külföldre. 1950-ben (a kor eszmerendszerének megfelelő nyelvezetet használva) így számol be a magyar női evezős sport helyzetéről:¹¹⁰

109 Kisfaludi Júliának, a Magyar Evezős Szövetség Hagyományörző Bizottság Elnökének Somkúti Ilonát bemutató méltatása: 2014-05-14, URL: <http://www.hunrowing.hu/muzeum/somkuti-ilona-1919-2002>

110 Götz Gusztáv *Női evezés, E.B. 10 éve* című „kötetéből” egy beragasztott, írógéppel írt beszámoló, Bohm Ferencné, Somkúti Ilona aláírásával.

„A magyar női evezős sport a felszabadulás után új életre kelt. A romokból újjá kellett építeni evezős házainkat és hajóikat, a szerte széjjel lévő női evezősöket össze kellett szedni, új csapat és egyéni versenyzők felneveléséről kellett gondoskodnunk és le kellett küzdenünk azt az egészen érthetetlen ellenszenvet, amellyel egyes evezős szakemberek a női evezés iránt viseltettek. De mint annyi más vonalon, így a mi szeretett evezős sportunkban is meghozta az eredményt a női egyenjogúság, munkánk nem vész kárba és mind több és több olyan egyesület, amely eddig kizárólagosan csak férfievezéssel foglalkozott, veszi fel a női evezést. (...) 1946-ba felvettük a kapcsolatot külfölddel, érdeklődtünk a többi ország női evezős kultúrájáról. (...) 1947. májusában meghívást kapott a legjobb magyar női scull négyes a bécsi tavasi regattára. (...) Igen sokat tanultunk az osztrákoktól, kiknek igen szép lapát és remek lábmunkájuk van. (...) Még ez év szeptemberében megmutatkozott szorgalmas munkánk eredménye az őszi bécsi regattán, ahol sikerült az osztrák válogatott csapatot megvernünk. (...) 1949. júniusában meghívást kaptunk a Zürich-i női evezősöktől, sajnos a meghívásnak technikai okokból nem tudtunk eleget tenni. Ez év július 28-29-én (...) élveztük a lengyelek vendégszeretetét. Ezen a regattán találkoztunk először a csehekkel és a lengyelekkel. Sikerült győznünk. A külföldi tapasztalatokat egybe vetve arra a megállapításra jutottunk, hogy a jövőben úgy az oar, mint a scull¹¹¹ evezést folytatnunk kell, nagyobb súlyt kell helyezni a oar négyes és nyolcas számokra, annál is inkább, mert a Szovjetunió evezős női egyes és kettős számokon kívül kizárólagosan ezekben a számokban indulnak. (...) Ha összehasonlítást teszünk a felszabadulás előtti női evezős sport és a jelenlegi között, örömmel láthatjuk a felszabadulás utáni óriási fejlődést. (...) Ha tovább is szorgalmasan dolgozunk és szervezzük a dolgozó ifjúságot evezős sportunk művelésére, bátran állhatunk az 1950. évi nemzetközi találkozások elé, hogy méltóan képviseljük a magyar népi demokrácia színeit”.

A női evezés „vegyes” nemzetközi megítélése

Időközben a Nemzetközi Evezős Szövetségben (FISA) is visszatérő kérdéssé vált a nők nemzetközi versenyzésének szabályozása, az esetleges női Eu-

111 Oar evezés – váltott evezés, az evezős egy lapátot fog a kezében, vagy jobbra, vagy balra evez. Scull evezés – párevezés, az evezős egy lapátot tart a jobb, és egy lapátot a bal kezében.

5. kép Berlin-Grünau 1952, győzelem után.
Balról jobbra: Rónai Klára, Hambalgó Istvánné, Skotniczky Ilona kormányos, dr. Ballya Hugó edző, Horváth Margit, Somkúti Ilona

ropa-bajnokságok megszervezése. A FISA először 1937-ben és 1938-ban vitatta meg azt a német javaslatot, hogy a nők részére rendezzenek Európa-bajnokságot, de erre a felvetésre egészen 1951-ig nem született válasz. Ennek a „késlekedésnek” az volt az oka, hogy az egyes nemzeti szövetségek eltérően ítélték meg az evezés női egészségre gyakorolt hatását, a nők egyenjogúsítását az evezőssportban, a női versenyszámok nemzetközi regattákon való kiírását, a női nemzetközi versenyszabályokat, a női versenybíráskodás bevezetésének kérdését.

A női evezés eltérő sporttörténeti hagyományai

Németországban 1937-ben rendeztek először „stílus versenyeket” az evezős bajnokság ideje alatt. Valójában Németország női evezőssportjában kezdetektől a „stílus versenyek” domináltak, amit pontozással jutalmaztak a versenybírók, és nem a hajó minél gyorsabb hajtása, hanem a tökéletes technikai kivitelezés volt a fő szempont. A megalakult

6. kép Stílusevezés a hamincas évek Németországában

német evezős iskolák, mint a Rückert Iskola, vagy a Sophie-Scholl Iskola és még mások, stílusversenyeken indították tanítványaikat. 1940-ben már kiírtak hivatalosan is bajnoki számokat a nők részére, ami jelentős előrelépés volt az előrehaladás útján.

Az evezés női egészségre gyakorolt hatásainak eltérő megítélése

A második világháború után a két Németország női evezésének pártfogói a női stílusevezés fenntartása mellett szembe kerültek egymással a pár- és váltott-evezés kérdésben. A Nyugat-Német Evezős Szövetség bejelentése, hogy lemond a nők váltott-evezős hajókban való versenyeztetéséről, maga után vont a Francia Evezős Szövetség hasonló elhatározását. A sportegészségügyi kutatások eredményeiből más-más következtetést vontak le a különböző országok sportorvosai, sportélettani szakemberei, illetve sportvezetői. Az NDK Evezős Szövetségének álláspontjával szemben, a Ruder Sport (NSZK) több cikkében rámutat arra (Walter R. Ulrich, Ria Böbbis, Gudrun Lehmann, Prof. Dr. med. habil. H. Noack), miért célszerű a nőknek csupán párevezős hajókban evezni. A gerincoszlop aszimmetrikus terhelését emeli ki az összes tanulmány, amivel szemben – mint munkaegészségtanból ismert – a nők sokkal érzékenyebbek. Ezen kívül ismerteti általában a versenyzési lehetőségek szigorú szabályait (ld. alább), az evezős sportsérülések formáit, az evezős mozgás várandósság alatti teljes tilalmát. E kérdéskörrel Pap Kornélia,¹¹² – a később egypárevezősben négyszeres Európa-bajnok evezős – cikket írt,¹¹³ amelyben így foglalta össze (a cikkbe végül cenzúrázva került) véleményét:

112 Sportolói pályafutása alatt négy egymás utáni évben nyert Nyílt Európa Bajnokságot egypárevezősben: 1958. Poznan, 1959. Macon, 1960. London, 1961. Prága. Harmadik helyezést ért el: 1955. Snagov, 1956. Bled. Sportpályafutása után Pap Kornélia a Nemzeti Sport munkatársaként dolgozott, 26 évig volt sportújságíró. Sportmúltjáról szóló önéletrajzi könyve a *Vizek szabadja lettem* már két kiadást ért meg. A versenyzés abbahagyása óta ma is aktívan sportol (evez, kajakozik, korszolyázik, kerékpározik és síel), életmódja követendő példaként szolgálhat a felnövekvő nemzedék számára. Többször teljesítette Európa leghosszabb evezős versenyét, a 172 km-es Budapest–Baja maratoni evezős versenyt, legutóbb 2003-ban, 72 évesen (!).

113 Götz Gusztáv *Női evezés, E.B. 10 éve* című „kötetében” egy beragasztott Képes Sport (?) cikket olvashatunk, de a pontos dátum a kivágás miatt lemaradt.

„Szándékosan hagytam utoljára azokat a vádakat, amiket a nők egészségvédelmének ürügyén szólnak bőkezűen a szegény női versenyzőnők fejére. (...) Áltudományos hiedelmek, előítéletek ellen pedig csak mi versenyzők vehetjük fel a küzdelmet, saját példánkkal igazolva, mennyire nincs igazuk azoknak, akik ettől a szép és egészséges sporttól féltik a „gyengébb nemet”. Kellő fizikumú, orvosi felügyelet alatt álló, ésszerű, fokozatos terhelésű, rendszeresen edző nő szervezetét nem érheti semmiféle károsodás. (...) Az asszonyok, sokévi kemény evezősedések után, ha annak eljön az ideje, komplikációk nélkül, gyönyörű gyereket szülhetnek. Mindezek a vádak és mellőzések még nem akadályozhatják meg az európai női evezés fejlődését, ha a FISA túlnyomórészt maradi vezetői (tudomásom szerint nincs köztük nő) állásfoglalásukkal és intézkedéseikkel nem nyomnák el oly mértékben, mely már aggodalomra ad okot.(...)”.

7. kép Pap Kornélia
(Kivágás a Képes Sport címlapjából)

A női versenyszámok a nemzetközi regattákon

Voltak nemzeti szövetségek, akik hallani sem akartak a női versenyevezésről, például Olaszország és Svájc. Érdemes megemlíteni, hogy nemcsak az evezésben, hanem a nemzetközi sportéletben is nagy tiszteletnek örvendő FISA elnök Thomas Kel-

ler – aki 1958-tól egészen 1989-ig, haláláig vezette a Nemzetközi Evezős Szövetséget – svájci nemzetiségű volt. Voltak, akik a női Európa-bajnokság mellett kardoskodtak. Ezen az állásponton volt Franciaország, Hollandia, Belgium, Anglia, Dánia és Magyarország is. Ennek megvalósítása érdekében 1951-ben megrendezték az első hivatalos nemzetközi női regattát a franciaországi Maçonban, mely kiindulópontja volt az 1954-ben Amsterdamban elsőként megszervezett női Európa-bajnokságnak.

A női nemzetközi versenyszabályok

A női nemzetközi versenyszabályok javaslatának tárgyalását már 1950-ben megkezdték, azonban annak végleges szövegét csak 1953. májusban megtartott FISA kongresszus hagyta jóvá 1954. januári érvénnyel. Ebben meghatározták a kormányos minimum testsúlyát (50 kg), a versenytávot (1000 m), a versenyszámokat (egypárevezős, kétpárevezős, kormányos négyes, kormányos négy párevezős, nyolcas). A Nyugat-Német Evezős Szövetség sportegészségügyi szempontokra hivatkozva szigorúan szabályozta a versenyzés feltételeit a német evezősnők egészségének védelmében. Ilyen például a juniorok számára kötelező sportorvosi vizsgálat, és „versenykorlátozás” (egy nap csak két futamot „húzhatnak”, egy szezonban összesen csak négy regattán vehetnek részt).

Következtetések

A női evezés és versenyzés kezdetén a lassú elfogadásban több tényező játszott fontos szerepet. Hátráltatták az elterjedést a különböző sporttörténeti hagyományok, az evezés női egészségre gyakorolt hatásainak eltérő megítélése, a sportpolitikai érdekek, a versenyszabályok egységesítése, míg végre 1954-ben sor került az első női evezős Európa-bajnokságra Amsterdamban.

Absztrakt

Vizsgálatom célja, hogy bemutassam a Magyar Evezős Szövetség sporttörténeti gyűjteményében levő, Götz Gusztáv hagyaték köteteit mintául használva a női evezés és versenyzés kialakulásának történetét, kezdeti nehézségeit. A kongresszusi beszámolókból, nemzeti szövetségek állásfoglalásaiban, evezőstörténeti cikkekből, sportegészségügyi

írásokban kutatva azt találni, hogy megosztott volt a nemzetközi evezős társadalom, nagy különbségek adódtak a sporttörténelmi hagyományok terén, és eltérő volt az egyes országokban az evezés női egészségre gyakorolt hatásának megítélése is. Kulcsszavak: női evezés, gender és társadalom, sportsajtó.

Into headwind – the first steps of woman's rowing

Abstract: The subject of my study is to show the history of women's rowing, racing, and the difficulties surrounding its first steps using the Gusztáv Götz Heritage from the Hungarian Rowing Federation's Archives of Sports History. Searching through the Congress reports, resolution of national Federations, historical articles, and documents of sports medicine, one can find that the international society of rowing was divided with huge differences in sports historical traditions; also each country had different opinions about the effect of rowing on women's health. Keywords: Women's rowing, gender and society, sport media.

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozom Kisfaludi Júliának, a Magyar Evezős Szövetség Hagyományörző Bizottság vezetőjének, hogy rendelkezésemre bocsátotta a Götz Gusztáv hagyaték közel hatvan kötetét kutatási célra.

Felhasznált irodalom

- ALLIQUANDER A. 2011 Az első nyár, amikor a hölgyek elkezdhettek evezni. *Kaleidoscope Művelődés- Tudomány- és Orvostörténeti Folyóirat*, 2011/3 DOAJ: 2062-2597 p.
- ALLIQUANDER A. 2013 „Ez az otthonépítő, asszonyi törődésbe oltott hajóskapitány...” - női evezős Európa-bajnokságok a korabeli sajtó tükrében. *Magyar Sporttudományi Szemle, Hungarian Review of Sport Science*, 1, 4-5. p.
- DOMONKOS A. 2004 *Evezés. Víz, mozgás, harmónia*. Budapest, Danubius Nemzeti Hajós Egylet, 9. p.
- KERESZTES H. I. (szerk.) 1943 *Magyar Evezős Szövetség 1893–1943*. Budapest, Magyar Evezős Szövetség, 22-23. p.

KERTÉSZ Á. 1937 *A Nemzeti Hajós Egylet 75 éves története 1862–1936*. Budapest, Nemzeti Hajós Egylet, 6. p. Valamint a kötetekben megtalálható sportcikkek, interjúk, Götz Gusztáv által összeállított sporttörténeti írások, kongresszusi beszámolók.

Képjegyzék: A képek a Magyar Evezős Szövetség tulajdonát képezik, kivéve a 2. és 3. kép, melyeket dr. Zarándy Aladárné Czögler Klára bocsátott a rendelkezésemre.

